

2. znanstvena konferenca z mednarodno udeležbo

Konferenca VIVUS – s področja naravovarstva, kmetijstva, hortikulture in živilstva

»ZNANJE IN IZKUŠNJE ZA NOVE PODJETNIŠKE PRILOŽNOSTI«

24. in 25. april 2013, Biotehniški center Naklo, Strahinj 99, Naklo, Slovenija

2nd Scientific Conference with International Participation

Conference VIVUS – Environmentalism, Agriculture, Horticulture, Food Production and Processing

»KNOWLEDGE AND EXPERIENCE FOR NEW ENTREPRENEURIAL OPPORTUNITIES«

24th – 25th April 2013, Biotechnical Centre Naklo, Strahinj 99, Naklo, Slovenia

Prihodnost zelenjadarstva v očeh kmetov

Cvetka Cokan Grenko

Šolski center Šentjur, Slovenija, cvetka.cokan-grenko@guest.arnes.si

Izveček

S pomočjo ankete, ki smo jo izvedli na širšem celjskem območju, smo ugotovili, da je od vseh kmetovalcev izključno tržnih pridelovalcev zelenjave 3% vprašanih. 18% anketirancev pa je takšnih, ki se poleg zelenjave ukvarjajo še s katero drugo kmetijsko panogo. Prav vsi pa navajajo, da pridelujejo zelenjavo za domače potrebe. Anketiranci pridelujejo zelo različne vrste zelenjave. Pridelovalne površine, na katerih to zelenjavo pridelujejo pa so zelo majhne in znašajo od nekaj 10 m² do nekaj 100 m². Navajajo, da potrebnega znanja za pridelovanje zelenjave nimajo, zato jih 33% želi to znanje pridobiti. Kot omejitev pri pridelovanju zelenjave, glede na tehnološke parametre, na prvo mesto uvrščajo pomanjkanje vode oziroma problem poletnih suš. Največji problem pri trženju zelenjave pa anketiranci vidijo v prenizkih odkupnih cenah in v neurejenosti tržnih razmer. Kot ukrepe za povečano samooskrbo pa navajajo boljšo promocijo domače pridelave zelenjave in boljšo tehnologijo pridelave ter pomen pravilnega skladiščenja za posamezno vrsto zelenjave.

Ključne besede: pridelovanje zelenjave, zelenjadarstvo, samooskrba, trženje zelenjave

The future of vegetable production in the eyes of farmers

Abstract

Through survey, which was carried out among farmers in the wider Celje region, we established that only the 3% of the respondents were solely market vegetable producers. 18% of the respondents claimed that they were market vegetable producers as well as being engaged in another agricultural branches. All of the respondents claimed to grow vegetables for their domestic needs. The respondents grow very different sorts of vegetables. The cultivable areas where the vegetables are grown are rather small and range from a few 10 m² up to several 100 m². They also stated that they lacked the required knowledge for vegetable growing, and the 33% would like to acquire such knowledge. Their main restriction within the vegetable

production, according to the technological parameters, is the problem of water shortage or summer droughts. Whereas the biggest problem in the marketing of vegetables are the purchase prices which are too low and the disorderly market conditions. The respondents stated that the promotion of the home grown vegetables and the better technologies of production are the measures for increasing the self-sufficiency and the importance of proper storage of specific types of vegetables.

Key words: growing vegetables, gardening, self-sufficiency, vegetable marketing

1. Uvod

Samooskrbni delež z zelenjavo v Sloveniji je zelo skromen in je leta 2010 znašal 31 % glede skupne zelenjave oziroma 41 % pri sveži zelenjavi. V nasprotju s samooskrbo pa nam poraba zelenjave raste in je v letu 2009 že presegla 100 kg na prebivalca. V letu 2010 pa je padla na 91 kg zelenjave na prebivalca od tega 67 kg sveže zelenjave (MKO-Pregled trga zelenjave) Prav tako pa je malo tudi pridelovalnih površin, kar nas kot državo uvršča med najmanjše pridelovalke zelenjadnic v Evropi (Doles, 2008.). V letu 2010 smo imeli v Sloveniji 1.192 tržnih pridelovalcev zelenjadnic. Osnovna površina, na kateri so jih pridelovali, je obsegala 1.216 ha, kar predstavlja 0,3 % vseh kmetijskih zemljišč v uporabi. Le dobrih 5 % osnovne površine, namenjene za pridelavo zelenjadnic za trg, je bilo v zaščitenem prostoru, kar prikazuje tudi slika 1 (SURS-Popis tržnega vrtnarstva 2010). Nujno bi bilo, da se v Sloveniji pridelava več zelenjave. To pa pomeni, da je zelenjadarstvo tržna priložnost za številne kmetije v Sloveniji. Zanimalo nas je kako to priložnost vidijo kmetijski pridelovalci na širšem celjskem območju. Kje vidijo možnost za povečano pridelavo in kateri so tisti dejavniki, ki jih pri pridelovanju zelenjave omejujejo.

Slika 1: Pridelovanje sadik peteršilja v zaščitenem prostoru
(vir lasten)

1.1 Pomen zelenjadarstva

Zelenjadarstvo je gospodarska panoga kmetijstva, ki se ukvarja s pridelovanjem zelenjave. Zelenjava pa je zelo širok pojem in vključuje vse rastline, ki jih gojimo na vrtu ali polju in jih uporabljamo za prehrano kot kuhane ali presne (Černe, 1998). Zelenjadarstvo ima za prehrano ljudi velik pomen, saj naj bi v dnevni prehrani ljudi zelenjava skupaj s sadjem zajemala približno 40% celodnevne obroka. Vzrok za takšno priporočilo temelji na tem, da je zelenjava hrana, ki nam ohranja zdravje. Skupaj s sadjem predstavlja biološko visoko vredno skupino živil z nizko

energijsko vrednostjo. Vsebuje veliko vitaminov, mineralov, antioksidantov, prehranske vlaknine in veliko drugih zaščitnih snovi. Priporočila svetovne zdravstvene organizacije so, da bi v dnevni obrok vključili od 250 do 400 gramov zelenjave. Količa je odvisna od dnevnih energijskih potreb. Zelenjavo je vedno dobro uživati svežo (slika 2), pretežno presno ali pa kuhano. Priporoča se uživanje različnih barv zelenjave zaradi vsebnosti posameznih zaščitnih snovi, ki so v tipični barvi zelenjave (zeleni, beli, rdeči, oranžni-rumeni,...) (Hlastan Ribič, 2009). Če izhajamo iz priporočil svetovne zdravstvene organizacije in če na prebivalca Slovenije računamo porabo 300 g zelenjave, moramo glede na število - 2.059.184 prebivalcev (SURS-Prebivalstvena ura) v Sloveniji zagotoviti preko 225000 t zelenjave. Če izhajamo iz teoretičnega podatka, da na ha pridelamo 15 t zelenjave, bi zelenjavi marali nameniti preko 15 000 ha površin oz. slabo desetino njiv in vrtov.

Slika 2: Solata v plastenjaku pozimi
(vir lasten)

1.2 Stanje zelenjadarstva

Trenutna pridelava zelenjadarstva po podatkih popisa vrtnarstva iz leta 2010 znaša 59,986 ton (MKO-Pregled trga zelenjave).

Velik primanjkljaj v pridelovanju zelenjave je zaznala tudi KGZS, ki je v letu 2011 pripravila zbirko Priložnosti za slovensko zelenjadarstvo. Z njo je želela spodbuditi kmetijske pridelovalce k večji tržni pridelavi. V okviru te brošure so bili pridelovalcem jasno predstavljeni ukrepi finančne pomoči, ki jo pridelovalci zelenjave lahko koristijo do leta 2013 v dveh oseh. V okviru osi ena lahko kandidirajo za sredstva za posodabljanje kmetijskih gospodarstev, za dodajanje vrednosti kmetijskim in gospodarskim proizvodom za izboljšanje in razvoj infrastrukture, za sodelovanje kmetijskih proizvajalcev k shemah kakovosti, za podporo skupinam proizvajalcev pri prodaji in trženju ter za podpore pri ustanavljanju in delovanju skupin proizvajalcev. V okviru osi dva pa so najbolj zanimiva kmetijsko okoljska plačila, ki za integrirano pridelavo znašajo 184,91€/ha in ekološka pridelava na prostem 551,45€/ha in za pridelavo vrtnin v zavarovanem prostoru 487,90€/ha (KGZS-Priložnosti za slovensko zelenjadarstvo 2011). Kar nekaj prizadevanj za reševanje problematike v zelenjadarstvu je bilo ponujenih z vzpostavitvijo verige, ki bo povezala pridelovalce zelenjave, zadruga, kmetijsko gozdarsko zbornico Slovenije, pridelovalce in trgovino. V ta namen je bil sprejet kodeks pravične verige v živilstvu, ki je bil podpisan na sejmu v Gornji Radgoni leta 2011, in naj bi omogočil, da bi bila zelenjava na razpolago slovenskim potrošnikom po zmernih cenah vendar ne pod ekonomsko upravičeno ceno (Pihlar). Kot rezultat tega dogovora so strokovnjaki različnih strokovnih inštitucij poskrbeli za izdelavo Modelnih kalkulacij zelenjadnic, ki so na voljo na internetni strani MKO.

Kljub vsem dosedanjim prizadevanjem, bo v prihodnje tej panogi potrebno posvečati še nadaljnje spodbude.

1.3 Možnosti za razmah zelenjadarstva v Sloveniji

Zagotovo pa bo spodbudi za razvoj zelenjadarstva namenjenih kar nekaj sredstev tudi v predvidenih ukrepih nove kmetijske politike, saj mora skupna kmetijska politika Evropske unije za leto 2014 in vse do 2020 spodbujati nastajanje novih delovnih mest, ta pa v zelenjadarstvu zagotovo so (MKO-Izhodišča Slovenije za razpravo o skupni kmetijski politiki po letu 2013). V strateških ciljeh Razvoja kmetijstva v Sloveniji je na prvem mestu zapisana potreba po stabilni pridelavi hrane, ki mora biti kakovostna, in čim cenejša. Izpostavljena je tudi potreba po čim višji stopnji samooskrbe ob hkratnem zagotavljanju še drugih ciljev, kot so: varstvo kmetijskih zemljišč pred onesnaženjem in nesmotrno rabo ter ohranjanje in izboljšanje virov za trajnostno pridelavo hrane, trajnostno ohranjanje rodovitnosti kmetijskih zemljišč ob hkratnem ohranjanju poseljenosti in obdelanosti podeželja ter krajine. Seveda pa je ključen pomen za razvoj gospodarske panoge tudi zagotavljanje primerne dohodkovne ravni kmetijskim gospodarstvom ob hkratnem varovanju okolja in ohranjanju narave ter njenih genskih virov. Te strateške cilje zagotavlja le trajnostno kmetijstvo, ki temelji na treh stebrih: okoljskem, gospodarskem in socialnem. To pomeni, da poleg prehranske vrednosti, tak način kmetovanja omogoča tudi nova delovna mesta ob hkratnem lastnem pokrivanju potreb po hrani ob hkratnem ohranjanju biotske raznovrstnosti pomembno pa je tudi zmanjševanje tveganja uporabe sredstev za varstvo rastlin na okolje, varstvo voda pred onesnaženjem z nitrati iz kmetijske proizvodnje ter uveljavljanje načel dobre kmetijske prakse (MKO-Strategija razvoja kmetijstva 2009).

Slika 3 prikazuje primer dobre kmetijske prakse, kjer se vlaga v tleh ohranja z zastirko. Pomembno pri tem pa je zavedanje da takšno kmetovanje pripomore k ekosistemskemu kroženju snovi s čim manjšim deležem izpustov toplogrednih plinov.

Slika 3: Skrb za ohranjanje rodovitnosti in vlage v tleh
(vir lasten)

2. Metode dela

Zaradi čedalje večjega poudarjanja pomena samooskrbe z zelenjavo, smo želeli ugotoviti, kako se na ta dogajanja odzivajo kmetje. V ta namen smo oblikovali anketo, sestavljeno iz 15. vprašanj. Anketo so izvajali dijaki Šolskega centra Šentjur-kmetijsko podjetniški tehnik, vsak v svojem kraju širše celjske regije. Lahko rečemo, da so bili anketiranci resnično naključno izbrani, sama anketa pa po našem mnenju predstavlja nek manjši vzorec iz širšega celjskega območja. Razdeljenih je bilo 50 anket. Neizpolnjenih jih je bilo 6, pomanjkljivo izpolnjenih pa je bilo 11 anket. Rezultati, ki smo jih s pomočjo anket pridobili se nanašajo na 33 anketirancev, ki so odgovorili na vsa zastavljena vprašanja. Pri analizi rezultatov smo uporabili program Microsoft

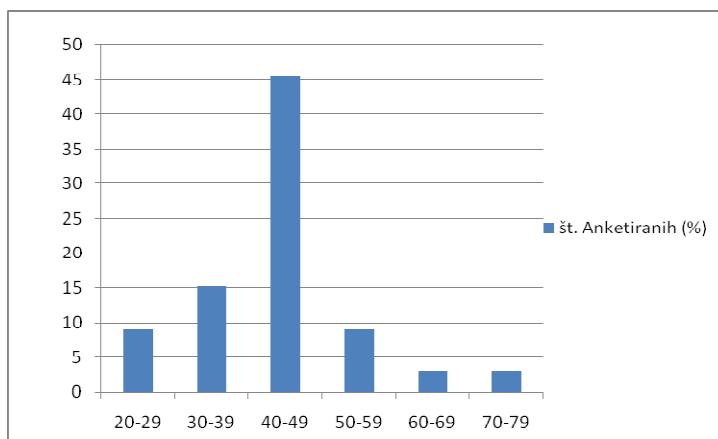
Office Excel 2007. Pri interpretaciji podatkov smo rezultate anket primerjali s statističnimi podatki in s podatki popisa vrtnarstva iz leta 2010.

3. Rezultati

3.1 Starost in spol anketirancev

V anketi je sodelovalo 18 žensk in 15 moških, to pomeni, da so bili po spolu enakomerno zastopani.

Po starostnih kategorijah pa je bilo večina anketirancev v kategoriji 40-49 let. Kot je razvidno iz slike 4, starostna kategorija 40-49 let predstavlja 45 % anketirancev.

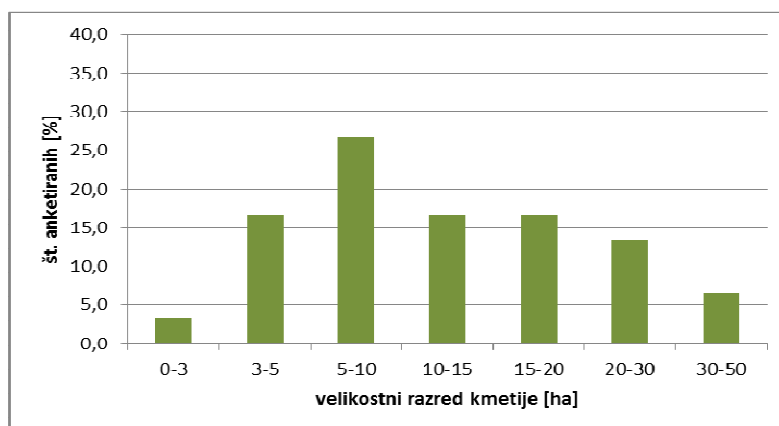
Slika 4: Odstotek anketirancev po starostnih kategorijah

3.2 Dohodkovna opredelitev kmetij

Večina anketirancev (48 %) je svojo kmetijo opredelila kot mešano, kar pomeni, da dohodek na kmetijo prihaja še iz drugih dejavnosti (zaposlitev izven kmetijstva). Le 24 % anketirancev je čistih kmetov, 27 % anketirancev pa ima kmetijstvo kot dopolnilno dejavnost.

3.3 Velikost kmetije

Kot je razvidno iz slike 5 največ anketirancev sodi v velikostni razred 5-10 ha zemljišč.

Slika 5: Zastopanost anketirancev po velikostnih razredih kmetijskih zemljišč v %

Skupna površina njiv in vrtov, ki jih ti anketiranci obeljujejo pa znaša 64 ha (izračunano iz podatkov, navedenih v anketi), kar pomeni, da vsak anketiranec v povprečju obdeluje 1,9 ha njiv in vrtov.

3.3 Usmeritev kmetije

Kmetje se pretežno ukvarjajo z živinorejsko dejavnostjo, saj je kar 91% anketirancev navedlo, da je to njihova glavna dejavnost. Izključno z živinorejo se ukvarja 61% anketirancev, preostali anketiranci pa se poleg živinoreje ukvarjajo še z drugimi gospodarskimi panogami. Z zelenjadarstvom se ukvarja 18% anketirancev, od tega se s tržno pridelavo zelenjave ukvarja le en sam anketiranec, kar v naši anketi predstavlja 3%. Samo s sadjarsko proizvodnjo se ukvarja 6% anketirancev.

3.4 Samooskrba z zelenjavo

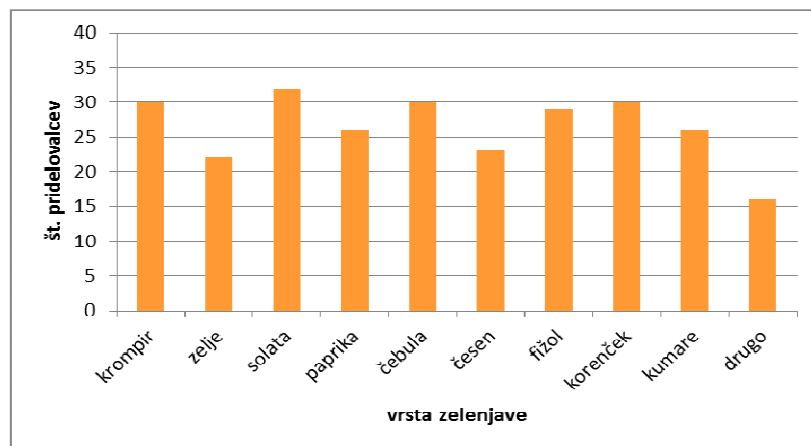
Vsi anketiranci se strinjajo, da je samooskrba z zelenjavo potrebno izboljšati.

3.5 Razvrstitev zelenjadnic glede na uporabo

Želeli smo, da anketiranci navedejo skupine zelenjadnic glede na uporabo, kot so navedene v knjigi Zelenjavni vrt (Pušenjak 2007). Anketiranci so s tem vprašanjem imeli kar nekaj težav in jih precej na to vprašanje ni znalo odgovoriti, kar nakazuje na to, da je znanja s področja zelenjadarstva premalo. Vse skupine zelenjadnic sta tako znala našteti le dva anketiranca.

3.6 Vrste zelenjave, ki jo pridelujejo anketiranci

Anketiranci pridelujejo zelo različne vrste zelenjave (slika 6), površine na katerih to zelenjavo pridelujejo pa so zelo majhne in znašajo od nekaj 10 m² do nekaj 100 m², kar pomeni, da zelenjavo pridelujejo izključno za svoje potrebe. Površinsko najbolj zastopana zelenjava je krompir. Še vedno lahko trdimo, da gre pri pridelavi zelenjave izključno za vrtičkarsko pridelavo.

Slika 6: Pogostnost posamezne vrste zelenjave pri kmetovalcih

Do podobnih ugotovitev je v raziskavi o pridelovanju in trženju zelenjave na področju Kozjanskega prišla tudi avtorica, ki je že pred desetletjem v svoji diplomski nalogi navajala, da pridelovalci zelenjavo pridelujejo v povprečju na 0,03 ha (Grobin, 2003).

Za trg zelenjavo prideluje le en kmetovalec. V tabeli 1 so prikazane vrste in površine tržne zelenjave, kot jih prideluje tržni pridelovalec

Tabela 1: Vrsta zelenjave in površina, ki se prideluje za trg

Vrsta zelenjave	Površina v m ²
Krompir	15.000
Zelje	40.000
Čebula	500
Česen	700
Fižol v zrnju	40.000
Korenček	800
Kumare za vlaganje	800
Rdeča pesa	800
Stročji fižol	10.000

3.7 Vrste zelenjave glede na pogoje pridelovanja

Anketiranci menijo, da imajo pogoje pridelovanja predvsem za krompir, pa tudi za večino zelenjadnic, za katere smo spraševali v anketi. Glede na klimatske in talne razmere ima področje Kozjanskega, kamor del naših anketirancev zagotovo sodi, ugodne razmere za pridelovanje večine toplotno manj zahtevnih vrtnin (Grobin, 2003).

3.8 Znanje o gojenju zelenjave

48 % anketirancev meni, da ima dovolj znanja s področja gojenja zelenjave oziroma ga ne želi pridobiti, ker zelenjave pač ne pridelujejo. 18 % anketirancev priznava, da ima premalo znanja za gojenje zelenjave, kar 33 % anketirancev pa želi znanje s področja gojenja zelenjave pridobiti. Glede na to, bi se verjetno v izobraževanje s tega področja morala bolj intenzivno vključiti tudi kmetijska šola, ki ima strokovnjake in ustrezne prostore za praktični preizkus gojenja zelenjave (slika 7).

»Pridelovanje zelenjave ni dejavnost, ki bi se je lotili brez znanja, saj je delovno intenzivna in zahteva vsaj trikratni obrat pridelka na isti površini. In če ne bomo znali motivirati mladih kmetovalcev, ne bomo dosegli načrtovanega dviga samooskrbe v višini 60 odstotkov porabe«, pravi prof. dr. Štampar (Sebenik, 2013).

Slika 7: Gojenje zelenjave v plastenjaku Šolskega centra Šentjur (vir lasten)

3.9 Omejitve pri pridelovanju zelenjave

Največji problem pri pridelovanju zelenjave večina kmetovalcev vidi v pomanjkanju vode, na drugem mestu je slaba kvaliteta tal, na tretjem mestu je pomanjkanje ustreznih skladiščnih

prostorov in klima, na četrtem mestu pa je preslabo poznavanje tehnologij pridelovanja in kot zadnja pomanjkljivost je slaba kvaliteta semena.

3.10 Trženje zelenjave

Skoraj vsi anketiranci vidijo največji problem pri trženju v tem, da zelenjava dosega prenizke cene. Menijo pa tudi, da je problem v tem, da so tržne razmere neurejene. Na tretje mesto pa so razvrstili pomanjkanje znanja o trženju, medtem ko drugih problemov, razen nepovezanosti pridelovalcev, ne navajajo.

3.11 Ukrepi za povečano samooskrbo z zelenjavo

Anketiranci predlagajo različne ukrepe; največ je takšnih, ki menijo, da bi samooskrbo lahko povečali z boljšo promocijo o zdravi, doma pridelani zelenjavi, ob hkratnem dobrem strokovnem svetovanju o tehnologiji pridelovanja. Večina anketirancev meni, da bi se ob zmanjšanem uvozu cena zelenjave dvignila in potem bi šele bilo pridelovanje ekonomsko upravičeno. Moti jih tudi obilica papirologije oziroma birokracije.

Po mnenju anketirancev bo k povečani samooskrbi pripomogla edino le organizirana proizvodnja z zagotovljenim odkupom in jasnimi pravili glede pravic in obveznosti vseh deležnikov v verigi pridelave in prodaje zelenjave.

3.12 Spodbude kmetovalcem za pridelavo zelenjave

Kmetovalci iz naše ankete bi se za pridelovanje zelenjave odločali v večjem obsegu, če bi bile tržne razmere urejene, če bi bili pogoji odkupa vnaprej znani, tako glede kvalitete, kot tudi količine in cene. Tako bi kmetovalci lažje načrtovali proizvodnjo in bi se s setvijo pravih vrst in sort (slika 8) pravočasno pripravili na trženje.

Slika 8: Potrebe trga je potrebno poznati že ob setvi
Prvi klični listi paradižnika Volovsko srce
(vir lasten)

4. Sklepi

Zdravo zelenjavo lahko pridelamo le v zdravem okolju: zdrava tla, voda, zrak. V Sloveniji take pogoje imamo, zato jih moramo v maksimalni možni meri izkoristiti. Kot lahko sklepamo iz ankete ima večina anketirancev pogoje za pridelovanje večjega števila vrst zelenjave. Probleme vidijo predvsem v premajhnem znanju, kar pa ne bi smelo predstavljati večjega problema, saj imajo v svoji sredini šolski center Šentjur, ki bi lahko bil ob sodelovanju s kmetijsko svetovalno službo učni poligon za preizkušanje tehnologij pridelave zelenjave na prostem in v zaprtih prostorih. Iz odgovorov anketirancev sklepamo, da je za samooskrbni dvig z zelenjavo potrebno urediti tržne razmere. Med kmeti tako velja popolna konkurenca med trgovci pa popolni

monopol. Zato je jasno, da prehransko verigo obvladujejo trgovci. V takem razmerju moči izgubljata kmet, ki prideluje hrano in kupec, ki je odvisen od njene dostopnosti (Uštinc, 2013). Anketirani kmetje pa vidijo rešitev predvsem v višjih cenah in v urejenosti tržišča. Stari načini trženja - prodaja na lokalnih tržnicah in ponudba večjim trgovcem se kaže kot čedalje manj uspešna dejavnost. Razmisliti bo potrebno o novih tržnih pristopih, kot so prodaja na domu in prodaja preko spleta.

Pot do ureditve trga, bo zagotovo najtežja.

Glede na to, da je v Evropi hrane dovolj, je slovenska pridelava hrane v nezavidljivem položaju. "Kot članica EU mora/Slovenija/ upoštevati dejstvo, da pridelava hrane v uniji še vedno povzroča presežke, zato države unija spodbuja k pridelovanju manj hrane, vendar se z ukrepi kmetijske politike države istočasno zavzemajo za ohranjanje kmetijskih zemljišč, za primer, če bi bilo potrebno ta zemljišča zaradi različnih vzrokov ponovno aktivirati" (Tajnšek, 2013).

Kmetijska politika države EU spodbuja k pridelovanju ekološke pridelave. Veliko pri tem obeta pravilnik o javnem naročanju, ki javnim ustanovam priporoča, da kupujejo lokalno pridelano ekološko zelenjavo (Čop, 2013). To priložnost pa bi morale izkoristiti slovensko vrtnarstvo in predvsem zelenjadarstvo, ki je delovno intenzivna panoga kmetijstva in bi tako lahko ponujalo nove zaposlitvene možnosti, pri katerem bi lahko zaradi kvalitete dosegali višje cene.

Zaradi konkurenčnosti, pa je nujno, da se v Sloveniji ustanovijo močne zelenjadarske zadrage, ki bi imele urejene skladiščne pogoje za zelenjavo in bi slovenskemu potrošniku znale in zmogle ponuditi svežo zelenjavo tekom celega leta.

5. Literatura in viri

Černe, M. *Zelenjadarstvo 1. Železniki*: Pami, 1998

Čop, T. Javna naročila v javni prehrani. *Kmetovalec*:2013,let 81, št. 1, str. 12-13.

Doles. Z. *Pridelovanje in oskrba slovenskega prostora z vrtninami*. Ljubljana: Biotehniška fakulteta, Diplomsko delo, 2008

Grobin, M. *Pridelovanje vrtnin na območju kozjanskega*.Ljubljana: Biotehniška fakulteta, Diplomsko delo, 2003

Hlastan Ribič, C. *Zdrav krožnik*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja 2009

Pušenjak. M. *Zelenjavni vrt*. Ljubljana: Kmečki glas. 2007

Tajnšek, T. Potreba po varni samopreskrbi s hrano v Sloveniji ob izpolnjevanju načel trajnostne pridelave. V: *Novi izzivi v agronomiji 2013*, 2013, str. 16-20.

Uštinc, M. Prodaja v javne zavode je izziv in priložnost za kmete. *Kmetovalec*:2013,let 81, št. 1, str. 12-13.

KGZS - Priložnosti za slovensko zelenjadarstvo. Dostopno na naslovu:
<http://www.kgzs.si/Portals/0/Gradiva/zelenjadarstvo.pdf> (3.1. 2013)

MKO - Pregled trga zelenjave(vir. SURS, preračuni MKO). Dostopno na naslovu:
http://www.mko.gov.si/si/delovna_podrocja/promocija_lokalne_hrane/lokalno_pridelana_zelejjava/analiza_stanja/ (3.1. 2013)

MKO - Izhodišča Slovenije za pripravo o skupni kmetijski politiki EU po letu 2013. Dostopno na naslovu:
http://www.mko.gov.si/si/delovna_podrocja/kmetijstvo/skupna_kmetijska_politika_do_2020/ (3.1. 2013)

MKO - Strategija razvoja kmetijstva. Dostopno na naslovu:
http://www.arhiv.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/Novinarsko_sredisce/Govori/Strategija_vizija_in_cilji.pdf (3.1. 2013)

Pihlar, T. Dejan Židan: Kodeks ravnanja udeležencev v prehranski verigi ni usmerjen proti trgovini. Dnevnik, 10. avg. 2011. nazadnje spremenjeno 23. okt. 2012.
Dostopno na naslovu: <http://www.dnevnik.si/slovenija/v-ospredju/1042464587> (3.1. 2013)

Sebenik,D. Devet zlatih za kislo zelje. Glas dežele, 01/30/2013. Dostopno na naslovu:
<http://www.glasdezele.si/articles/2013/devet-zlatih-za-kislo-zelje> (15.1. 2013)

SURS - Popis tržnega vrtnarstva, Slovenija 2010 - končni podatki. Dostopno na naslovu:
http://bos.zrc-sazu.si/cgi_new/neva.exe?name=ssbsj&expression=zelenjadarstvo (3.1. 2013)

SURS-Prebivalstvena ura. Dostopno na naslovu:
http://www.stat.si/preb_ura.asp (15. 1. 2013)